

ΟΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΘΕΛΗΤΡΟΝ ΤΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ¹

Ἡ ἀσάθεια τῆς τύχης εἶναι ἐκ τῶν συχνότερων ἐπανερχομένων θεμάτων εἰς τὰ ἔργα τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων, τοῦτο δὲ διότι ἡ ἱστορία τοῦ Βυζαντίου περισσότερον πάσης ἄλλης παρουσιάζει ἀναρίθμητα παραδείγματα συγκλονιστικῶν μεταπτώσεων. Ἡ ἄνοδος ἦτο ἐπικίνδυνος, αἱ πτώσεις δὲ συνήθεις. Τὰ πλεόν ὑψηλὰ ἀξιώματα ἦσαν τὰ μᾶλλον ἐκτεθειμένα εἰς αἰφνιδίας καταστροφάς. «Πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χρότου» γράφει δρθότατα ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος². Ἄλλ' οὐδεὶς οἶκος ἐπλήττετο τόσον ὑπὸ τῶν συμφορῶν, ὅσον τὸ Ἱερὸν Παλάτιον. Οὕτω, συχνότατα οἱ αὐτοκράτορες, αἱ αὐτοκράτειραι, οἱ ἐξ αἵματος πριγκίπες καὶ πριγκίπισσαι καὶ πλείστα ἄλλα μέλη τῆς βασιλικῆς οικογενείας, χωρὶς νὰ ἀναφέρωμεν τοὺς ἀνωτάτους ἄρχοντας, ἐζήτησαν ἄσυλον ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν μοναστηρίων. Εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι μία ἀκατανίκητος ὄρμη ᾗθει τὰς ψυχὰς πρὸς τὸ μοναστήριον καὶ τοῦτο εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας, καὶ δὴ εἰς τὰς ἀνωτέρας. Συχνὰ οἱ βυζαντινοὶ ἠσπάζοντο οἰκεία θελήσει τὸν μοναχικὸν βίον, ἔτι δὲ συχνότερον ἠναγκάζοντο ἀπὸ τὰς περιστάσεις.

Τὸ μοναστήριον ἦτο πράγματι καταφύγιον θεωρούμενον ἀπαραβίαστον ἀπὸ τὰς μεταπτώσεις τῆς τύχης, ἄσυλον προασπίζον ἀπὸ τὰ ἀντίποινα, τοὺς ἀκρωτηριασμοὺς ἢ τὸν θάνατον. Ὅστις ἐξηναγκάζετο βιαίως νὰ ἀποσυρθῇ εἰς μοναστήριον παρεδέχετο γενικῶς, μετ' ἀρκετῆς ἄλλωστε στωϊκότητος, τὴν τύχην του, τέλος δὲ ἠρέσκετο εἰς τὴν νέαν του ζωὴν. Διὰ τοὺς αὐτοκράτορας, τὸ μοναστήριον ἦτο τὸ καλύτερον μέσον ἀπαλλαγῆς ἀπὸ παντὸς ἀντιπάλου, ἀντιζήλου ἢ ὑπόπτου ταραχοποιοῦ, ἀνευ ἀνωφελῶν ὁμοτήτων. Ἀντὶ τοῦ μαρτυρίου τῆς φυλακίσεως, τῆς ἐξορίας, ἐπεβάλλετο εἰς τὸν συνωμότην, τὸν διεκδικητὴν τοῦ θρόνου, τὸν ἔνοχον, ἢ μοναχικὴ κουρὰ ἢ ὁ περιορισμὸς εἰς μοναστήριον, ὅθεν δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐξέλθῃ. Ὁ μοναχὸς ἐστερεῖτο τῆς περιουσίας του, τοῦ ὀνόματός του, τῶν ἀξιωμάτων του, τῶν τίτλων του καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς προσωπικότητός του, καθιστάμενος οὕτως ἀκίνδυνος. Ἡ πολι-

¹ Ὁ συγγραφεὺς τῆς παρούσης μελέτης θερμῶς εὐχαριστεῖ τὴν κυρίαν Λάππα - Ζίζικαν, εὐαρεστηθεῖσαν νὰ μεταφράσῃ αὐτὴν εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ πρωτοτύπου.

² Ἄγ. Ἰωάννης Χρυσόστομος, 1, 420, ἔκδ. Gaum.

τική του ζωή, ἐκτὸς ἐξαιρετικῶν περιστάσεων, εἶχεν ἀμετακλήτως τερματισθῆ. Ἐξ ἄλλου ὁ ἐγκλεισθεὶς, ἔστω καὶ διὰ τῆς βίας εἰς μοναστήριον, ἤσθάνετο ἐκεῖ ἑαυτὸν ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ συχνὰ ἤρκεϊτο εἰς τοῦτο. Ἐχὼν δ' ἐπίγνωνσιν τῆς παντελοῦς αὐτοῦ ἀδυναμίας ὅπως ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν κόσμον καὶ ἐπαναρχίση νέαν ζωὴν, προετίμα νὰ ὑποταχθῆ. Ἡ ἱστορία πράγματι ὀλίγα παραδείγματα ὑψηλῶν προσώπων ἀναφέρει, ὅτι ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ζωὴν, ἀπαξ ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως ἀσπασθέντα τὸν μοναχικὸν βίον.

Αὐτοκράτορες τινες, ἀποφυγόντες τὴν βιαίαν ἐκθρόνισιν διὰ τῆς οἰονεὶ οἰκειοθελοῦς αὐτῶν παραιτήσεως, ἀπεσύρθησαν εἰς μοναστήριον καὶ ἐνεδύθησαν τὸ μέλαν ῥάσον τῶν μοναχῶν. Ὁ Μιχαὴλ Δ' ὁ Παφλαγῶν (1034 - 1041), ὅστις ἐνυμφεύθη τὴν αὐτοκράτειραν Ζωὴν, ὑπεχρεώθη νὰ παραιτηθῆ καὶ νὰ παραχωρήσῃ τὸ στέμμα εἰς τὸν ἀνεψιὸν του Μιχαὴλ Ε' τὸν Καλαφάτην. Ἐκάρη μοναχὸς παρὰ τοῦ μοναχοῦ Κοσμᾶ¹ καὶ εἰσηλθεν εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων². Περιβληθεὶς «τὸ τῆς ἐκουσίου νεκρώσεως σύμβολον» καὶ νεκρὸς πλέον διὰ τὸν κόσμον, «ὁ ἤδη καὶ ἄκων νεκρούμενος», ἤρνηθη νὰ δεχθῆ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς αὐτοκρατείας Ζωῆς καὶ ἀπέτισε τὸ ὑπ' αὐτοῦ διαπραχθὲν ἐγκλημα κατὰ τοῦ Ρωμανοῦ Γ' τοῦ Ἀργυροῦ³.

Ὁ Ἰσαάκιος Α' ὁ Κομνηνὸς (1057 - 1059), ἐπέισθη ἐπίσης νὰ ἀσπασθῆ τὸν μοναχικὸν βίον⁴. Κατὰ συμβουλήν τῆς αὐτοκρατείας Αἰκατερίνης, ἥτις τὸν παρώτρυνε νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς βασιλείαν διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, εἰσηλθεν εἰς τὴν μονὴν τῶν Στουδίου⁵, ἔνθα ἐξετέλεσεν ἀπάσας τὰς ὑπηρεσίας, ἀκόμη καὶ τὴν τοῦ θυρωροῦ καὶ ὅπου διεκρίθη διὰ τὴν μετριοφροσύνην καὶ τὴν ἀγνότητά του⁶.

Ὁ Ἰωάννης Σ' Καντακουζηνὸς⁷ τέλος, ἀντιληφθεὶς ὅτι ἦτο καλύτερον νὰ παραιτηθῆ τὸ 1355 χάριν τοῦ νομίμου αὐτοκράτορος καὶ γαμβροῦ του Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου, μετέβη εἰς τὴν μονὴν τῶν Μαγγάνων⁸ καί, περιβληθεὶς τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ὠνομάσθη Ἰωάσαφ⁹. Βραδύτερον ἀπεσύρθη πλησίον τοῦ υἱοῦ του Ματθαίου εἰς τὸν Μυστρᾶν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὴν 15ην Ἰουνίου 1383¹⁰.

¹ Κεδρηνός, 2, 533.

² Ζωναρᾶς, 3, 603.

³ Ζωναρᾶς, 3, 603 - 604.

⁴ Κεδρηνός, 2, 647.

⁵ Κεδρηνός, 2, 638. Ζωναρᾶς, 3, 673. Ἀτταλειάτης, 69. Γλυκαῆς, 603.

⁶ Κεδρηνός, 2, 648 - 649. Γλυκαῆς, 603.

⁷ Καντακουζηνός, 3, 285, 203.

⁸ Καντακουζηνός, 3, 307. Νικ. Γρηγοράς, 3, 243.

⁹ Νικ. Γρηγοράς, 3, 375. Καντακουζηνός, 3, 307.

¹⁰ Δ. Α. Ζακυθηνοῦ, *Le despotat de Morée*, Παρίσιοι 1932, 114 - 115.

Τὸ πλεῖστον ἐν τούτοις τῶν αὐτοκρατόρων, οἵτινες εἰσῆλθον εἰς μοναστήριον, ἔπραττον τοῦτο ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν γεγονότων, ἐκάρησαν δὲ μοναχοὶ ἢ κληρικοὶ ἄκοντες.

Ὁ Λεόντιος (695 - 698), ἀνακηρυχθεὶς αὐτοκράτωρ μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ Β' τοῦ Ρινομήτου ¹, ἐνεκλείσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀψιμάρου εἰς τὴν μονὴν τοῦ Δαλαμάτου ², δὲν καθορίζεται δὲ εἶναι ἐκάρη μοναχός.

Ὁ Ἀναστάσιος Β' (713 - 715), στεφθεὶς αὐτοκράτωρ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, ἐν ἀπελπισίᾳ εὐρισκόμενος, ἐζήτησεν ὑπόσχεσιν ὅτι δὲν θὰ πάθῃ τίποτε «λόγον ἀπαθείας» ³ καὶ περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὅπου καὶ ἐξωρίσθη ⁴. Ἐπαναστατήσας βραδύτερον ἐπὶ Λέοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου, ἐθανατώθη ⁵.

Ὁ Θεοδόσιος Γ' (715 - 717), ἀνακηρυχθεὶς ἄκων αὐτοκράτωρ ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ⁶, ὑπεχρεώθη νὰ παραιτηθῇ χάριν τοῦ Λέοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου. Ἀποσπᾶσας τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι δὲν θὰ κακοποιηθῇ, ἐγένετο κληρικὸς μετὰ τοῦ υἱοῦ του. Ἀμφότεροι ἀπέθανον ἐν εἰρήνῃ ⁷.

Ὁ Σταυράκιος, υἱὸς τοῦ Νικηφόρου Α', στεφθεὶς αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ταρασίου ⁸, ἀνεκηρύχθη ἀκολούθως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του αὐτοκράτωρ ⁹.

Ὁ Μιχαὴλ Α' Ραγκαβέ, γαμβρὸς τοῦ Νικηφόρου Α', πιεζόμενος νὰ δεχθῇ τὸ στέμμα, ἠρνήθη, παραμένων πιστὸς εἰς τοὺς δοθέντας ὑπ' αὐτοῦ ὄρκους εἰς τὸν Μιχαὴλ Α' καὶ τὸν Σταυράκιον. Ἐν τούτοις ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ παρὰ τῆς Συγκλήτου, ὑπὸ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ λαοῦ ¹⁰. Ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτῃ ὁ Σταυράκιος ἐκάρη ὑφ' ἑνὸς μοναχοῦ ἐκ τῶν συγγενῶν του καὶ ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα ¹¹. Εἰσῆλθε εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σταυρακίου, ἥτις βραδύτερον ὠνομάσθη τὰ Βρακᾶ, καὶ κατὰ παραφθορὰν τὰ Ἑβραϊκά ¹², ἐκεῖ δὲ καὶ ἐτάφη μετὰ βασιλείαν 2 μηνῶν καὶ 6 ἡμερῶν ¹³. Ὁ Κεδρηνὸς ἴσχυ-

¹ Θεοφάνης, 566.

² Θεοφάνης, 568.

³ Θεοφάνης, 588. Ζωναράς, 3, 244.

⁴ Θεοφάνης, 592. Ζωναράς, 3, 247.

⁵ Θεοφάνης, 616.

⁶ Θεοφάνης, 591. Ζωναράς, 3, 246.

⁷ Θεοφάνης, 599. Ζωναράς, 3, 248.

⁸ Θεοφάνης, 745.

⁹ Θεοφάνης, 765.

¹⁰ Θεοφάνης, 766 - 768.

¹¹ Θεοφάνης, 768. Κεδρηνός, 2, 43. Ζωναράς, 3, 312.

¹² Ζωναράς, 3, 313.

¹³ Θεοφάνης, 769. Ζωναράς, 3, 313.

ρίζεται ὅτι ὁ Σταυράκιος ἀπέθανε μὲν ἐν τῇ μονῇ τῶν Βρακᾶ, ἐτάφη δὲ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σατύρου ¹.

Ὁ Μιχαὴλ Α΄ Ραγκαβὲ (811 - 813), ἐπὶ τῇ εἰδήσει τῆς ἀνακηρύξεως αὐτοκράτορος Λέοντος Ε΄ τοῦ Ἀρμενίου, ἐκδηλώσας τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ παραιτηθῆ, ἐκάθη καὶ περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα μετὰ τῆς συζύγου του καὶ τῶν τέκνων του ². Κατὰ τὸν Συνεχιστὴν τοῦ Θεοφάνους, ὁ Μιχαὴλ Α΄ ἐδέχθη μὲ ἐγκαρτέρησιν τὴν ἐκθρόνισίν του ³, ἀπέστειλε δὲ τὰ αὐτοκρατορικὰ διάσημα εἰς τὸν Λέοντα Ε΄ τὸν Ἀρμένιον καὶ κατεπράυνε τὴν σύζυγόν του Προκοπίαν, ἀγανακτήσασαν πρὸ τοιαύτης ἀδυναμίας ⁴. Ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀθανάσιος εἰς τὴν μονὴν τῆς νήσου Πρώτης ⁵.

Ὁ Ρωμανὸς Α΄ Λεκαπηνὸς (919 - 944), μέγας φίλος τῶν μοναχῶν καὶ ἱδρυτῆς τῆς μονῆς τοῦ Μυρελαίου ⁶, ἀπαχθεὶς ἀπὸ τὸ Ἱερόν Παλάτιον ὑπὸ τῶν υἱῶν του τὴν 20ὴν Δεκεμβρίου 944, ἐρρίφθη ἐντὸς ἀκατίου καὶ ὠδηγήθη εἰς τὴν νῆσον Πρώτην, ὅπου ἐκάθη ἄκων μοναχὸς καὶ ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα ⁷. Οὗτος, ὑπομείνας στωικῶς τὰς νηστείας καὶ τὴν κακὴν τροφήν τοῦ μοναστηρίου, ἀπέθανε ἐν τῇ Πρώτῃ τὴν 15ὴν Ἰουνίου 948.

Μιχαὴλ Ε΄ ὁ Καλαφάτης (1041 - 1042) καὶ ὁ θεῖός του ὁ νοβιλήσιμος Κωνσταντῖνος, οἵτινες ἐπεχείρησαν νὰ ἀνατρέψουν τὴν αὐτοκράτειραν Ζωὴν, ἠναγκάσθησαν νὰ δραπετεύσουν διὰ θαλάσσης εἰς τὴν μονὴν τῶν Στουδίου, ὅπου περιεβλήθησαν τὸ μοναχικὸν σχῆμα ⁸. Ὁ Μιχαὴλ Ε΄ ἐτυφλώθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἐλεγκμῶν ⁹ τὴν 20ὴν Ἀπριλίου 1042.

Μιχαὴλ Σ΄ ὁ Στρατιωτικὸς (1056 - 1057), κληθεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ Κηρουλλαρίου νὰ παραιτηθῆ, ἠρώτησε τί θὰ ἐλάμβανεν ὡς ἀντάλλαγμα. «Τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν» τοῦ ἀπήνητησεν ὁ πατριάρχης ¹⁰. Τὸν Μιχαὴλ Σ΄ οἱ ὀπαδοὶ του προέτρεπον εἰς ἀντίστασιν, ἀλλ' οὗτος, ἀρνούμενος νὰ προκαλέσῃ αἱματοχυσίαν, ἀπεδύθη τὰ βασιλικά διάσημα καὶ προσέφερε τὴν κεφαλὴν του πρὸς κουράν. Εἰρωνικῶς δὲ ἀποχαιρετίσας τὸν Μιχαὴλ Κηρουλλάριον ἀπεσύρθη εἰς ἐρημικὸν μοναστήριον ¹¹.

¹ Κεδρηνός, 2, 43.

² Θεοφάνης, 783 - 784.

³ Συνεχ. Θεοφάν., 18.

⁴ Συνεχ. Θεοφάν., 18.

⁵ Συνεχ. Θεοφάν., 20.

⁶ Κεδρηνός, 2, 319 - 320.

⁷ Κεδρηνός, 2, 320, 323. Ζωναράς, 3, 480. Λιουτπράνδος, Ἀνταπόδοσις, 886 (PL 136).

⁸ Κεδρηνός, 2, 539.

⁹ Κεδρηνός, 2, 540.

¹⁰ Κεδρηνός, 2, 637.

¹¹ Ἀτταλειάτης, 58 - 59.

Ὁ Ρωμανὸς Δ΄ Διογένης (1067-1071), μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τοῦ Μαντζικέρτ τὴν 26ην Αὐγούστου 1071, ἐπρόκειτο νὰ καρῆ μοναχός. Οὗτος, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Μιχαὴλ Ζ΄ Δούκας εἶχεν ἀνακηρυχθῆ αὐτοκράτωρ, ἠρνήθη νὰ παραχωρήσῃ ἔστω καὶ ἐλάχιστον μέρος τῆς ἐξουσίας. Τελικῶς ἠττήθη ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου Δούκα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1072, τυφλωθεὶς δὲ ἐξετοπίσθη εἰς τὴν μονὴν τῆς νήσου Πρώτης, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ὑποστὰς φρικτὰς κακουχίας¹.

Ὁ Μιχαὴλ Ζ΄ Δούκας (1071-1078), ἠττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Γ΄ Βοτανειάτου, ὅστις ἐξηγέρθη ἐναντίον του, ἐξεθρονίσθη καὶ ἐγένετο μοναχός εἰς τὴν μονὴν τῶν Στουδίου². Οὗτος ὀνομασθεὶς μετ' ὀλίγον ἀρχιεπίσκοπος Ἐφέσου³ τῇ αἰτήσει τοῦ Νικηφόρου Γ΄ Βοτανειάτου⁴, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Μανουήλ, ὅπου εἰργάσθη χειρωνακτικῶς⁵. Ὅτε βραδύτερον παρητήθη ὁ Νικηφόρος Γ΄ Βοτανειάτης, ἡ αὐτοκράτειρα Μαρία ἡ ἑξ Ἀλανῶν, μοναχὴ πλέον καὶ αὐτὴ, ἐπέτυχε τὴν συγγνώμην τοῦ πρώτου συζύγου της⁶.

Ὁ Νικηφόρος Γ΄ Βοτανειάτης (1078-1081), ἐκθρονισθεὶς παρὰ τοῦ Ἀλεξίου Α΄ Κομνηνοῦ, κατέφυγεν εἰς τὴν μονὴν τῆς Περιβλέπτου, ἀφοῦ προηγουμένως ἐζήτησεν ἄσυλον εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Πεισθεὶς εἰς τὰς δοθείσας συμβουλὰς, ἐδέχθη νὰ λάβῃ τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ νὰ καρῆ μοναχός, προσθέσας μόνον ὅτι τοῦ ἦτο δυσάρεστον νὰ μὴ τρώγῃ πλέον κρέας, ἐνῶ πάντα τὰ λοιπὰ τοῦ ἦσαν ἀδιάφορα⁷.

Ὁ Ἰσαάκιος Β΄ Ἀγγελος (1185-1195), ἐκθρονισθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξίου Γ΄ Ἀγγέλου, ἐτυφλώθη καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Πέραν, ἰδρυθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἰσαακίου Κομνηνοῦ πατρὸς τοῦ Ἀνδρονίκου Α΄ Κομνηνοῦ. Ἐκεῖ πιθανώτατα ἐκάρῃ μοναχός⁸, ἀκολούθως δὲ φυλακισθεὶς εἰς τὸ Διπλοκίονιον, διητῆτο ὡς ἀπλοῦς ἰδιώτης.

Ὁ Ἀλέξιος Ε΄ Μούρτζουφλος (1204), ἐκδυθεὶς τὰ αὐτοκρατορικὰ διάσημα κατὰ διαταγὴν τοῦ γαμβροῦ του Θεοδώρου Α΄ τοῦ Λασκάρους, περιωρίσθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Ὑακίνθου, ὅπου καὶ ἀπέθανε⁹.

Ὁ Ἀνδρόνικος Β΄ Παλαιολόγος (1282-1328), ὑποχρεωθεὶς νὰ παραιτηθῆ χάριν τοῦ ἐγγόνου του Ἀνδρονίκου Γ΄ Παλαιολόγου, περιεβλήθη τὸ

¹ Κεδρηνός, 2, 704-705. Ζωναράς, 3, 705. Ἀτταλειάτης, 174-175.

² Κεδρηνός, 2, 734. Ζωναράς, 3, 719.

³ Κεδρηνός, 2, 738. Βλ. Ἄνναν Κομνηνήν, 1, 58, ἔκδ. Leib, 1, 43-44.

⁴ Ἀτταλειάτης, 303.

⁵ Ζωναράς, 3, 723.

⁶ Ζωναράς, 3, 723.

⁷ Ζωναράς, 3, 730. Ἄννα Κομνηνή, 1, 133-134, ἔκδ. Leib, 1, 103-104.

⁸ Νικήτας Χωνιάτης, 595.

⁹ Νικ. Γρηγοράς, 1, 21. Γεώργ. Ἀκροπολίτης, 20.

μοναχικὸν ἔνδυμα ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐπιδόσιος καὶ δὲν τὸ ἀπέβαλε πλέον μέχρι τοῦ θανάτου του τῷ 1332¹.

Τέλος ὁ Ἰωάννης Ζ΄ Παλαιολόγος (1330, 1400-1402), ὑποχρεωθείς τελικῶς νὰ παραχωρήσῃ τὸν θρόνον εἰς τὸν Μανουὴλ Β΄ Παλαιολόγον², ἐξωρίσθη ὑπὸ αὐτοῦ ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τὴν Λήμνον καὶ ὑπεχρεώθη νὰ περιβληθῇ τὸ μοναχικὸν σχῆμα ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰωσήφ³.

Πλεῖσται αὐτοκράτειραι ἀπεσύρθησαν ὡσαύτως εἰς μοναστήριον ἢ ὑπεχρεώθησαν νὰ ἐνδυθῶν τὴν μέλαιναν στολὴν τῶν καλογοραίων.

Ἡ αὐτοκράτειρα Κωνσταντίνα, σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Μαυρικίου (582-602), καὶ αἱ τρεῖς θυγατέρες της ἐνεκλείσθησαν εἰς μοναστήριον μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ Μαυρικίου, ὅθεν ἐξῆλθον μόνον ἵνα θανατωθῶν⁴.

Ἡ αὐτοκράτειρα Μαρία ἢ Ἀρμενία, πρώτη σύζυγος τοῦ Κωνσταντίνου Γ΄ (790-797) κατηγορηθεῖσα ψευδῶς ἐπὶ συνωμοσίᾳ, ἀπεπέμφθη καὶ ὑπεχρεώθη νὰ καθῆ ἡσυχάζουσα⁵. Πλάτων ὁ ἡγούμενος τοῦ Σακκουδίου, διεμαρτυρήθη κατὰ τοῦ πατριάρχου Ταρασίου, ὅστις ἐπέτρεψε τὴν κούραν αὐτὴν καὶ τὸν ἐκ νέου γάμον τοῦ Κωνσταντίνου Γ΄⁶.

Ἡ Εἰρήνη (797-802), ἐξοριθεῖσα ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Α΄ εἰς τὸ ἐν τῇ νήσῳ Πριγκήπῳ ὑπὸ αὐτῆς ἰδρυθὲν μοναστήριον, ἐκάρη πιθανώτατα μοναχή. Ἀκολούθως ἐξωρίσθη εἰς τὴν νῆσον Λέσβον, ἐνεταφιάσθη δὲ εἰς τὴν μονὴν τῆς Πριγκήπου⁷.

Ἡ Θεοφανώ, σύζυγος τοῦ Σταυρακίου (811), ἐνεκλείσθη μετὰ τοῦ συζύγου της εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σταυρακίου, ὅπου καὶ ἀπέθανε⁸.

Ἡ Προκοπία, σύζυγος τοῦ Μιχαὴλ Α΄ Ραγκαβῆ (811-820), μετὰ τὴν καθάραισιν τοῦ συζύγου της, ἐκάρη μοναχή εἰς τὴν μονὴν τῆς Προκοπίας⁹.

Ἡ Θεοδοσία, σύζυγος τοῦ Λέοντος Ε΄ Ἀρμενίου (813-820), μετὰ τὴν δολοφονίαν τούτου, ἐνεκλείσθη ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Β΄ Τραυλοῦ εἰς τὴν μονὴν τῶν Δεσποτῶν, ἔνθα φαίνεται ὅτι δὲν ἔστειρετο ποιας τινοῦ ἐλευθερίας¹⁰. Ἐλαβε δὲ ὡς μοναχὴ τὸ ὄνομα Θεοδώρα¹¹.

¹ Νικ. Γρηγοράς, 1, 441-446. Καντακουζηνός, 1, 399, 473.

² Δούκας, 55-56, 78.

³ Ψευδοκωδινός, 164. Βλ. Du Cange, Famil. Byzantinæ, 240-241.

⁴ Πασχάλιον Χρονικόν, 695. Θεοφανής, 453.

⁵ Θεοφανής, 727.

⁶ Θεοφανής, 729.

⁷ Θεοφανής, 742, 743, 744. Ζωναράς, 3, 303-304.

⁸ Βλ. ἀνωτέρω σελ. 220 σημ. 1.

⁹ Θεοφανής, 783-784. Συνεχ. Θεοφάν., 20.

¹⁰ Συνεχ. Θεοφάν., 46.

¹¹ Du Cange, Famil. Byzantinæ, 130.

Ἡ Εὐφροσύνη, θυγάτηρ τοῦ Κωνσταντίνου Γ', ἐγένετο μοναχὴ μετὰ τὴν τύφλωσιν τοῦ πατρὸς της καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὴν μονὴν τῆς νήσου Πρώτης. Ὁ Μιχαὴλ Β' ὁ Τραυλὸς (820 - 829) τὴν ἐνυμφεύθη, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ υἱὸς του Θεοφίλος τὴν ἀπέστειλεν ἐκ νέου εἰς τὸ μοναστήριον ¹.

Ἡ Θεοδώρα, σύζυγος τοῦ Θεοφίλου (829 - 842), κατὰ διαταγὴν τοῦ υἱοῦ της Μιχαὴλ Γ', ἐκάθη μοναχὴ μετὰ τῶν τεσσάρων θυγατέρων της. Ἐγκλεισθεῖσαι κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν μονὴν τοῦ Καριανοῦ, ὅπου ἔζησαν ὑπὸ ἀθλίας συνθήκας ², μεταφέρθησαν κατόπιν εἰς τὴν μονὴν τῆς Εὐφροσύνης ³. Ὁ Βασίλειος Α' τὰς ἀπέστειλεν ἀκολούθως εἰς τὴν μονὴν τῶν Γαστριῶν ⁴.

Ἡ Θεοφανώ, τὴν ὁποῖαν ὁ Λέων Γ' ἐνυμφεύθη παρὰ τὴν θέλησίν του καὶ τὴν ὁποῖαν ἐπεθύμει νὰ ἀποπέμψῃ, ἵνα νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ Στυλιανοῦ, διῆγεν εἰς τὸ Ἱερὸν Παλάτιον ζωὴν πλήρη ἡθικῶν ταλαιπωριῶν ⁵. Ἀπεσύρθη εἰς τὴν μονὴν τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὴν 10ην Νοεμβρίου, 893, θεωρηθεῖσα ἁγία τὴν ἐπαύριον τοῦ θανάτου της ⁶.

Ἡ Ζωὴ ἢ Καρβωνοψίνα, τετάρτη σύζυγος τοῦ Λέοντος Γ', ἐκάθη μοναχὴ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ρωμανοῦ Α' Λεκαπηνοῦ καὶ ἐρρίφθη εἰς τὴν μονὴν τῆς ἁγίας Εὐφημίας ⁷.

Ἡ Σοφία, σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Χριστοφόρου, πρωτοτόκου υἱοῦ τοῦ Ρωμανοῦ Α' Λεκαπηνοῦ, στεφθεῖσα αὐτοκράτειρα ⁸, ἔτεράτισε τὸν βίον της εἰς τὴν μονὴν τοῦ Κανικλείου ⁹.

Ἡ Θεοφανώ, σύζυγος τοῦ Ρωμανοῦ Β' καὶ τοῦ Νικηφόρου Β' Φωκά, ἐξετοπίσθη εἰς τὴν Προκόνησον ὑπὸ Ἰωάννου Α' τοῦ Τσιμισκῆ ¹⁰, κατόπιν δὲ ἀνεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος ¹¹. Τελικῶς, ἐξωρίσθη εἰς τὴν Ἀρμενίαν καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Λάμιδος ¹²,

¹ Ζωναρᾶς, 3, 349, 353.

² Συνεχ. Θεοφάν., 174.

³ Th. Preger, Script. Origin. CP, 2, 243, Leipzig 1897.

⁴ Συνεχ. Θεοφάν., 174.

⁵ De Boor, Vie d'Euthyme, patri. de CP, Berlin 1888, 6, 11 - 18, 7, 1 - 15. E. Kurtz, Vie de Sainte Théophano, St Pétersbourg 1898, 21. Ch. Diehl, Fig. Byz. 1, Paris 1906, 189 - 190. Chr. Loparev, Vie de saints byzantins aux 8e et 9e ss., Viz. Vremen. 17, 1910, 69 - 70 (ρωσισί).

⁶ Συνεχ. Θεοφάν., 377. De Boor, Vie d'Euthyme, 7, 22 - 26. E. Kurtz, Vie de Sainte Théophano, 26, 27. Chr. Loparev, "Ενθ' ἄν., 18, 1911, 70 - 72.

⁷ Κεδρηνός, 2, 296. Ζωναρᾶς, 3, 469.

⁸ Κεδρηνός, 2, 300. Λέων Γραμματικός, 307.

⁹ Συνεχ. Θεοφάν., 471.

¹⁰ Ζωναρᾶς, 3, 521.

¹¹ Κεδρηνός, 2, 416. Ζωναρᾶς, 3, 539.

¹² Κεδρηνός, 2, 380.

νωστί κτισθεῖσαν. Κατὰ τὴν ἀνάρρησίν του εἰς τὸν θρόνον ὁ Νικηφόρος Β΄ Φωκᾶς, εἶχεν ἤδη ἀποστείλει τὴν Θεοφανῶ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Πετρίου τῆ συνοδεία τοῦ μοναχοῦ Ἀντωνίου τῆς μονῆς τῶν Στουδίου ¹.

Ἡ Ζωὴ ἡ Πορφυρογέννητος, σύζυγος τοῦ Ρωμανοῦ Γ΄ Ἀργυροῦ καὶ τοῦ Μιχαὴλ Δ΄ τοῦ Παφλαγόνοσ μετὰ τῶν ὁποίων συνεβασίλευσε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου ἀνεκήρυξε συμβασιλεύει τὸν Μιχαὴλ Ε΄ τὸν Καλαφάτην. Οὗτος τὴν περιώρισεν εἰς τὴν Πρίγκηπον καὶ διέταξε νὰ τὴν κείρουσ μοναχὴν καὶ νὰ τοῦ προσκομίσουσ τὴν κόμην της ². Ἡ Ζωὴ ἐν τούτοις ἀνεκλήθη ἐντὸς ὀλίγου καὶ ἐπανεδύθη τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐσθῆτα ³. Ἀκολούθως ἐνυμφεύθη τὸν Κωνσταντῖνον Θ΄ Μονομάχον.

Ἡ Θεοδώρα, ἐγκλεισθεῖσα κατὰ διαταγὴν τῆς ἀδελφῆς της Ζωῆς εἰς τὴν μονὴν τοῦ Πετρίου καὶ καρεῖσα μοναχὴ ⁴, ἀνεκλήθη κατόπιν ἐκ τοῦ μοναστηρίου καὶ ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτειρα ⁵.

Ἡ Εὐδοκία, χήρα τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Ι΄ Δούκα, ἐνυμφεύθη εἰς δεύτερον γάμον τὸν Ρωμανὸν Δ΄ Διογένη. Μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τοῦ Μαντζικέρτ (1071), ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ της Μιχαὴλ Ζ΄ Δούκα εἰς τὴν ὑπ' αὐτῆς ἰδρυθεῖσαν μονὴν τῆς Πιπεροῦς ἢ Πιπεροῦδη καὶ ἐκάθη μοναχὴ ⁶. Ὁ Νικηφόρος Γ΄ Βοτανειάτης ἐσκέφθη πρὸς στιγμὴν νὰ τὴν νυμφευθῆ, ἀλλ' οἱ μοναχοὶ ἀντέδρασαν ⁷. Τὴν ἀνεκάλεσεν ὁμοσ, τὴν περιέβαλε δι' εὐνοίας καὶ ἐνύμφευσεν εὐπρεπῶς τὰς θυγατέρας της ⁸.

Ἡ Μαρία ἡ Ἀλανή, σύζυγος τοῦ Μιχαὴλ Ζ΄ Δούκα, κατὰ τὴν ἐκπτώσιν τοῦ συζύγου της ὠδηγήθη εἰς τὴν μονὴν τῶν Στουδίου ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Γ΄ Βοτανειάτου ⁹, ὅστις καὶ τὴν ἀνεκάλεσε καὶ τὴν ἐνυμφεύθη ¹⁰. Ὁ γάμος οὗτος προεκάλεσε μέγα σκάνδαλον, διότι ὁ πρῶτος σύζυγός της εὐρίσκετο ἔτι ἐν ζωῇ, ἦτο μοναχὸς καὶ δὴ μητροπολίτης Ἐφέσου ¹¹. Μετὰ τὴν ἐκπτώσιν τοῦ Νικηφόρου Γ΄ Βοτανειάτου, Μαρία ἡ Ἀλανὴ εἶχε τὴν εὐνοίαν τοῦ Ἀλεξίου Α΄ τοῦ Κομνηνοῦ, ὅστις ἐσκέφθη ἐπίσης νὰ τὴν νυμφευθῆ. Τέλος ὁμοσ οὗτος τὴν ἐνέκλεισε εἰς τὴν Μονὴν τῶν Μαγγάνων, τῆς ὁποίας τὴν κυριότητα, ὅπως ἐπίσης καὶ τῆς μονῆς τοῦ Ἐβδόμου, τῆς εἶχε παραχωρήσει ὁ Νικηφόρος Γ΄

¹ Κ ε δ ρ η ν ό ς, 2, 351.

² Κ ε δ ρ η ν ό ς, 2, 536. Ἀ τ τ α λ ε ι ά τ η ς, 13.

³ Κ ε δ ρ η ν ό ς, 2, 538.

⁴ Κ ε δ ρ η ν ό ς, 2, 488, 498.

⁵ Κ ε δ ρ η ν ό ς, 2, 527. Ἀ τ τ α λ ε ι ά τ η ς, 16.

⁶ Ζ ω ν α ρ ᾶ ς, 3, 704. Ἀ τ τ α λ ε ι ά τ η ς, 169. Κ ε δ ρ η ν ό ς, 2, 702.

⁷ Ζ ω ν α ρ ᾶ ς, 3, 722.

⁸ Ἀ τ τ α λ ε ι ά τ η ς, 304.

⁹ Κ ε δ ρ η ν ό ς, 2, 734. Ζ ω ν α ρ ᾶ ς, 3, 719.

¹⁰ Ν ι κ. Β ρ υ έ ν ν ι ο ς, 126.

¹¹ Κ ε δ ρ η ν ό ς, 2, 738. Ζ ω ν α ρ ᾶ ς, 3, 722. Ν ι κ. Β ρ υ έ ν ν ι ο ς, 126.

δὲ Βοτανειάτης. Ἐκεῖ περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἀκουσίως ἢ ἐκουσίως ¹.

Ἡ Αἰκατερίνη, σύζυγος Ἰσαακίου Α΄ Κομνηνοῦ, εἰσῆλθεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Μυρταλαίου, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Ἰσαάκιος Α΄ ὁ Κομνηνὸς ἐγένετο μοναχός. Ἐφέρετο ὡς μοναχὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐλένη καὶ ἠσχολεῖτο μὲ τὰς πλέον ταπεινάς ἐργασίας ἐν τῇ μονῇ ². Ὁ Γλυκᾶς, ἐπιβεβαιῶν τὸ γεγονός, ἰσχυρίζεται ὅτι αὕτη ἔλαβε τὸ ὄνομα Ξένη ³.

Ἡ Εἰρήνη Δούκα, σύζυγος Ἀλεξίου Α΄ Κομνηνοῦ, ἦτις πάντοτε ἠνύνησε δι' ὅλων τῆς τῶν δυνάμεων τὰς μηχανορραφίας τῆς θυγατρὸς τῆς Ἄννης τῆς Κομνηνῆς διὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἰωάννου Β΄ Κομνηνοῦ, ὑπεχρεώθη πρὸς τὸ τέλος τοῦ βίου τῆς νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ μοναστήριον, ὅπου εἶχε προηγηθῆ αὐτῆς ἡ θυγάτηρ τῆς Ἄννα ⁴. Ἐζῆσε δὲ ἐκεῖ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ξένη ⁵.

Κατὰ τὸν Ψευδοκωδινόν, ἡ Μαρία τῆς Ἀντιοχείας, σύζυγος Μανουὴλ Α΄ Κομνηνοῦ, περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα κατὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ μετωνομάσθη Ξένη ⁶. Κατὰ τὸ λέγειν πάντοτε τοῦ Ψευδοκωδινοῦ, ὁ Ἀνδρόνικος Α΄ Κομνηνὸς τὴν ἀπέσπασε τοῦ μοναστηρίου διὰ νὰ τὴν θανατώσῃ, ἀλλ' ὁ Νικήτας Χωνιάτης δὲν ἐπιβεβαίωσι τὴν πληροφορίαν αὐτήν ⁷.

Ἡ Εὐφροσύνη, σύζυγος Ἀλεξίου Γ΄ Ἀγγέλου, ἀπεμακρύνθη τοῦ Παλατίου καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὴν μονὴν τῆς Νηματαρέας εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Στενοῦ, ἀνακληθεῖσα ἐκεῖθεν μετὰ πάροδον ἕξ μηνῶν ⁸.

Ἡ Ρίτα ἢ Μαρία, ὀνομαζομένη προσέτι Ξένη, σύζυγος τοῦ Μιχαὴλ Θ΄ Παλαιολόγου, ἀναβιβασθέντος ἐπὶ τοῦ θρόνου ὑπὸ τοῦ πατρὸς του Ἀνδρόνικου Β΄ Παλαιολόγου, ἀπεσύρθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου τῆς εἰς μοναστήριον τῆς Θεσσαλονίκης ⁹. Φαίνεται δὲ ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομα Εὐλογία ¹⁰. Αὕτη, διαμοιράσασα ἅπασαν τὴν περιουσίαν τῆς εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ αἰχμα-

¹ Ζωναρᾶς, 3, 723, 733.

² Κεδρηνός, 2, 649 - 650.

³ Γλυκᾶς, 604.

⁴ Νικήτας Χωνιάτης, 332, Σύνοψις, Σάθρα, Μεσαιων. Βιβλιοθ., 7, 173. Βλ. F. Chalandon, Les Comnènes. Jean II et Manuel Comnène, Paris 1912, 7 - 8. G. Bückler, Anna Comnena, Oxford 1929, 160 - 162.

⁵ Ducange, Famil. Byz., 176.

⁶ Ψευδοκωδινός, 160.

⁷ Νικήτας Χωνιάτης, 612, 620 - 621. Βλ. F. Cognasso, Partiti politici e lotte dinastiche in Bizanzio alla morte di Manuele Comneno, R. Accademia di Torino, 1912, 260 - 263.

⁸ Νικήτας Χωνιάτης, 646 - 647.

⁹ Καντακουζηνός, 1, 260. Βλ. Ducange, Famil. Byz., 236. A. V. Papadopoulos, Versuch einer genealogie der Palaiologen 1254 - 1453, München 1938, 36.

¹⁰ Νικ. Γρηγοράς, 3, 238.

λώτους, ἐκράτησε δι' ἑαυτὴν μόνον τὰ ἀναγκαιοῦντα διὰ τὸν ἐξωραϊσμὸν τοῦ μοναστηρίου, ἔντος τοῦ ὁποίου ἠσχολεῖτο μὲ τὰς πλέον ταπεινὰς ἐργασίας ¹.

Ἡ Εἰρήνη, σύζυγος τοῦ Ἰωάννου Γ' Καντακουζηνοῦ, μετὰ τὴν ἔκπτωσιν αὐτοῦ, εἰσῆλθεν εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἀγίας Μάρθας, λαβοῦσα τὸ ὄνομα Εὐγενία ².

Ἡ Εἰρήνη ἢ Ἐλένη, σύζυγος Μανουὴλ Β' Παλαιολόγου, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα ὑπὸ τὸ ὄνομα Ὑπομονὴ καὶ ἐνεταφιάσθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Μανουὴλ Β' ³.

Ἡ σύζυγος τέλος τοῦ Ἰωάννου Ζ' Παλαιολόγου, ἐδραπέτευσεν ἀπὸ τὸ Βυζάντιον καὶ κατέφυγεν εἰς μοναστήριον τῆς Ἰταλίας ⁴.

Πολλοὶ αὐτοκράτορες ἐτοιμοθάνατοι, ἔσπευδον νὰ ἀποβάλουν τὰ αὐτοκρατορικὰ διάσημα καὶ νὰ περιβληθοῦν τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα, ἐλπίζοντες οὕτω νὰ τύχουν τῆς θείας εὐσπλαγχνίας.

Ὁ Κωνσταντῖνος Θ' Μονομάχος, μεταφερθεὶς εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν μονὴν τῶν Μαγγάνων, ἀπέθανεν ἐκεῖ ἐν εἰρήνῃ ⁵.

Ὁ Μανουὴλ Α' Κομνηνός, εἰς τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην του ἀποβαλὼν τὰ βασιλικά ἐνδύματα περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα ⁶. Ὁ Ψευδοκωδινός ⁷, ἰσχυρίζεται ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομα Ματθαῖος, ἀλλ' ἡ πληροφορία αὕτη παραμένει ἀβεβαία.

Ὁ Θεόδωρος Β' Λάσκαρις, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀσθενείας του, καὶ ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του, περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα ⁸.

Ὁ Ἀνδρόνικος Γ' Παλαιολόγος, φοβούμενος ὅτι τὸ τέλος του ἐπλησίαζεν, ἐξώρκισε τοὺς φίλους του νὰ τὸν ἐνδύσουν τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα κατὰ τὰς τελευταίας του στιγμὰς ⁹.

Ὁ Μανουὴλ Β' Παλαιολόγος τέλος, δύο ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του, περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Ματθαῖος ¹⁰.

¹ Νικ. Γρηγοράς, 3, 238 - 239.

² Καντακουζηνός, 3, 307. Νικ. Γρηγοράς, 3, 243.

³ Φραντζής, 210. Βλ. Α. V. P a r a d o p o u l o s, Versuch, 56.

⁴ Δούκας, 101.

⁵ Κεδρηνός, 2, 610. Ζωναράς, 3, 650 - 651. Ἀτταλειάτης, 47.

⁶ Νικήτας Χωνιάτης, 288.

⁷ Ψευδοκωδινός, 159.

⁸ Ἀκροπολίτης, 163. Παχυμέρης, 1, 39. Νικ. Γρηγοράς, 1, 61.

⁹ Νικ. Γρηγοράς, 1, 439. Καντακουζηνός, 1, 405.

¹⁰ Φραντζής, 121.

Σημειωτέον ὅτι οἱ αὐτοκράτορες καὶ αἱ αὐτοκράτειραι δὲν ἦσαν οἱ μόνοι εἰσερχόμενοι εἰς τὸ μοναστήριον. Μητέρες, υἱοί, θυγατέρες, γαμβροί, ἀδελφοί, ἀδελφαί, θεῖοι ἢ ἀνεψιοὶ αὐτοκρατόρων κατέφευγον οἰκειοθελῶς ἢ ἀκουσίως εἰς τὰ μοναστήρια.

Μετὰ τὴν δολοφονίαν Λέοντος Ε΄ τοῦ Ἀρμενίου, ἡ μήτηρ του ἐνεκλείσθη κατὰ διαταγὴν Μιχαὴλ Β΄ τοῦ Τραυλοῦ εἰς τὴν μονὴν τῶν Δεσποτῶν, ὅπως καὶ ἡ σύζυγός του αὐτοκράτειρα Θεοδοσία, φαίνεται δὲ ὅτι ἔζησεν ἐκεῖ μὲ ἀρκετὴν ἐλευθερίαν ¹.

Ἡ μήτηρ τοῦ Ἀλεξίου Α΄ Κομνηνοῦ, Ἄννα ἡ Δαλασσηνή, ἐγκλεισθεῖσα κατ' ἀρχὰς ὑπὸ Νικηφόρου Γ΄ Βοτανειάτου εἰς τὴν μονὴν τοῦ Κανικλείου ², ἀνεκλήθη κατόπιν ὑπὸ τοῦ ἰδίου. Ἡ Ἄννα ἡ Δαλασσηνή, χωρὶς νὰ ἀναλάβῃ τὰ αὐτοκρατορικὰ διάσημα, λόγῳ τῆς εἰσόδου της εἰς τὸ μοναστήριον, ἐν τούτοις διηύθυνε τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους ³. Κατὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Ἰωάννου Β΄ Κομνηνοῦ ἀπεσύρθη τέλος εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντελοπίου, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ ἰδία κτίσει. Ἐζησεν ἐκεῖ ὡς αὐτοκράτειρα καὶ ἐκεῖ ἀπεβίωσεν ⁴.

Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀψιμάρου (Τιβεριού Γ΄) Θεοδόσιος, πιθανώτατα ἐγένετο κληρικός, διότι προήδρευσε βραδύτερον ὡς ἐπίσκοπος Ἐφέσου τῆς συνόδου τῆς Ἱερείας τὴν 10ην Φεβρουαρίου 754 ⁵.

Ὁ Θεοφύλακτος, υἱὸς Μιχαὴλ Α΄ τοῦ Ραγκαβέ, στεφθεὶς αὐτοκράτωρ ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου ⁶, ἐκάθη μοναχὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Εὐστράτιος καὶ ἐγένετο εὐνοῦχος ⁷. Ὁ ἕτερος υἱὸς του Νικήτας, καρεὶς ἐπίσης μοναχὸς, ἔλαβε τὸ ὄνομα Ἰγνάτιος καὶ βραδύτερον ἐγένετο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ⁸.

Οἱ τέσσαρες υἱοὶ τοῦ Λέοντος Ε΄ Ἀρμενίου, ἔξ ὧν ὁ πρωτότοκος εἶχεν ἀναγορευθῆ συναυτοκράτωρ, πῆνονχίσθησαν καί, ἐγκλεισθέντες εἰς τὴν μονὴν τῆς νήσου Πρώτης ⁹, ἐκάθησαν μοναχοί ¹⁰.

¹ Σ υ ν ε χ. Θεοφάν., 46. Βλ. ἀνωτέρω σελ. 222, σημ. 10.

² Ζ ω ν α ρ ᾶ ς, 3, 730-731. Κατὰ τὸν F. C h a l a n d o n (Essai sur le règne d'Alexis I Comnène, Paris 1900, 45) ὁ Νικηφόρος Γ΄ Βοτανειάτης ἐνέκλεισε τὴν Ἄνναν Δαλασσηνὴν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Πετρίου.

³ Ἄ ν ν α Κομνηνή, 3, 156, ἔκδ. Leib, 1, 120. Βλ. F. D ö l g e r, Regesten, 1073.

⁴ Ζ ω ν α ρ ᾶ ς, 3, 746.

⁵ Θεοφάνης, 659.

⁶ Θεοφάνης, 770.

⁷ Σ υ ν ε χ. Θεοφάν., 20. Βλ. D u C a n g e, Famil. Byz., 129.

⁸ Σ υ ν ε χ. Θεοφάν., 20.

⁹ Κ ε δ ρ η ν ὄ ς, 2, 68. Σ υ ν ε χ. Θεοφάν., 46, 47. Βλ. D u C a n g e, Famil. Byz., 130.

¹⁰ Σ υ ν ε χ. Θεοφάν., 779.

Οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Ρωμανοῦ Α΄ Λεκαπηνοῦ, Χριστόφορος, Στέφανος καὶ Κωνσταντῖνος εἶχον ἀναγορευθῆ συναυτοκράτορες παρὰ τοῦ πατρὸς των ¹. Ἀποθανόντος τοῦ Χριστοφόρου, ὁ υἱὸς του Μιχαὴλ ἐγένετο κληρικός ², οἱ δὲ Στέφανος καὶ Κωνσταντῖνος, συνωμοτήσαντες κατὰ τοῦ πατρὸς των, ἐξωρίσθησαν καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ Κωνσταντίνου Ζ΄ Πορφυρογεννήτου ἐγένοντο κληρικοί ³. Ὁ Λιουπράνδος ⁴, διηγεῖται τὴν μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱῶν συνέντευξιν, ὅτε ἀμφοτέρωι εἶχον ἤδη καρῆ καὶ περιορισθῆ εἰς μοναστήρια «ἵνα φιλοσοφήσωσι μετὰ τῶν μοναχῶν».

Ὁ νόθος υἱὸς τοῦ Μανουὴλ Α΄ Κομνηνοῦ, Ἀλέξιος Κομνηνός, ὅστις εἶχε νυμφευθῆ τὴν νόθον θυγατέρα τοῦ Ἀνδρονίκου Α΄ Κομνηνοῦ, κατέστη ὑποπτος καὶ ἐτυφλώθη. Ἀνακληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰσαακίου Β΄ Ἀγγέλου, κατηγορήθη διὰ συνωμοτικὴν δρᾶσιν καὶ ἐκάρη μοναχὸς εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παπικίου, λαβὼν τὸ ὄνομα Ἀθανάσιος ⁵. Κατόκησε δὲ ἐκεῖ εἰς τὸ κελλίον τοῦ πρωτοστράτῳρος Ἀλεξίου Ἀξούχ, ὅστις εἶχε γίνεαι μοναχὸς κατὰ διαταγὴν τοῦ Μανουὴλ Α΄ Κομνηνοῦ ⁶.

Ὁ δεσπότης Κωνσταντῖνος, υἱὸς Ἀνδρονίκου Β΄ τοῦ Παλαιολόγου, ἐδραπέτευσεν ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Χορταίτη, ἵνα ἀποφύγῃ τὴν θανάτωσιν. Ἐκεῖ πιθανῶς περιεβλήθη προσωρινῶς τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Κάλλιστος ⁷.

Τέλος, ὁ υἱὸς τοῦ Μανουὴλ Β΄ Παλαιολόγου, δεσπότης Ἀνδρόνικος, ἐνεκλείσθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος καὶ ὡς μοναχὸς ἔλαβε τὸ ὄνομα Ἀκάκιος ⁸.

Αἱ τρεῖς θυγατέρες τῆς Κωνσταντίνης, συζύγου τοῦ Μαυρικίου, μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ πατρὸς των, ἐνεκλείσθησαν μετὰ τῆς μητρὸς των εἰς μοναστήριον, ἐξῆλθον δὲ ἐκεῖθεν μόνον ἵνα θανατωθοῦν ⁹.

Αἱ τέσσαρες θυγατέρες τῆς συζύγου τοῦ Θεοφίλου Θεοδώρας, ἐκάρησαν μοναχαὶ κατὰ διαταγὴν Μιχαὴλ Γ΄ καὶ ἐνεκλείσθησαν ἀρχικῶς εἰς τὴν μονὴν

¹ Κ ε δ ρ η ν ό ς, 2, 306. Ζ ω ν α ρ ᾱ ς, 3, 470.

² Κ ε δ ρ η ν ό ς, 2, 327.

³ Κ ε δ ρ η ν ό ς, 2, 325.

⁴ Λ ι ο υ τ π ρ ᾶ ν δ ο ς, Ἀνταπόδοσις, 23, *Scriptores rerum germanicarum. Liutprandi opera*, ἔκδ. J. Becker 1915, 144 - 145.

⁵ Ν ι κ ή τ α ς Χ ω ν ι ᾶ τ η ς, 557 - 559.

⁶ Ν ι κ ή τ α ς Χ ω ν ι ᾶ τ η ς, 187 - 189.

⁷ Ν ι κ. Γ ρ η γ ο ρ ᾱ ς, 1, 356.

⁸ Κ α ν τ α κ ο υ ζ η ν ό ς, 396. Α ν. Ρ α ρ ᾶ δ ο ρ ο υ λ ο ς, Versuch, 37.

⁹ Φ ρ α ν τ ζ ῆ ς, 122, 134.

¹⁰ Π α σ χ ᾶ λ ι ο ν Χ ρ ο ν ι κ ῶ ν, 695. Θ ε ο φ ᾶ ν η ς, 453.

τοῦ Καριανοῦ ¹, εἶτα δὲ εἰς τὴν τῆς Ἁγίας Εὐφροσύνης ² καὶ τέλος μετεφέρθησαν εἰς τὴν τῶν Γαστριῶν ³.

Αἱ τέσσαρες θυγατέρες Βασιλείου τοῦ Α', ἐνεκλείσθησαν εἰς τὴν βασιλικὴν μονὴν τῆς Ἁγίας Εὐφημίας, ὅπου ἔζησαν εὐσεβῶς ὑπὸ τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα ⁴.

Αἱ πέντε θυγατέρες τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' Πορφυρογεννήτου, Ζωή, Ἀγάθη, Θεοδώρα, Θεοφανὼ καὶ Ἄννα ἐνεκλείσθησαν ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ των Ρωμανοῦ Β' εἰς τὴν μονὴν τοῦ Κανικλείου, καρεῖσαι δὲ μοναχαὶ μετεφέρθησαν κατόπιν, αἱ μὲν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀντιόχου, αἱ δὲ εἰς τὴν τοῦ Μυρελαίου, ἰδρυθεῖσαν ὑπὸ Ρωμανοῦ Α' τοῦ Λεκαπηνοῦ ⁵. Ἐκάρῃσαν δὲ μοναχαὶ ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Στουδίτου, ἀλλ' ἀμέσως κατόπιν ἀπέβαλον τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα καὶ κατέλυσαν τὴν νηστείαν ⁶. Ὁ Ρωμανὸς Β' ταῖς παρεχώρησε τὴν αὐτὴν ἐπιχορήγησιν τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον καὶ εἰς τὸ Παλάτιον ⁷. Βραδύτερον, ὁ Ἰωάννης Α' Τσιμισκῆς, ἐνυμφεύθη τὴν Θεοδώραν, ἥτις πιθανῶς δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀπαγγεῖλει τὸν ὄρκον τῆς μοναχῆς ⁸.

Ἐκ τῶν τριῶν θυγατέρων τοῦ Κωνσταντίνου Η', ἡ πρωτότοκος Εὐδοκία, ἐγένετο μοναχή ⁹, ἡ Θεοδώρα δὲ ἐνεκλείσθη παρὰ τῆς ἀδελφῆς της Ζωῆς ἐν τῷ Πετρίῳ ¹⁰, ὅπου καὶ ἔκαρῃ μοναχή, ἀλλ' ἀνεκλήθη ἵνα στεφθῆ αὐτοκράτειρα ¹¹. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Ζωήν, αὕτη ἐγένετο αὐτοκράτειρα καὶ ἐνυμφεύθη διαδοχικῶς τὸν Ρωμανὸν Γ' Ἀργυρὸν καὶ τὸν Μιχαὴλ Δ' τὸν Παφλαγόνα.

Ἡ Μαρία, θυγάτηρ τῆς συζύγου τοῦ Ἰσαακίου Α' Κομνηνοῦ Αἰκατερίνης, ἠκολούθησε τὴν μητέρα της εἰς τὴν μονὴν τοῦ Μυρελαίου, ὅτε αὕτη ἀπεσύρθη ἐκεῖ καθ' ἣν στιγμὴν ὁ σύζυγός της ἐγένετο μοναχός ¹².

Ἡ Σιμωνίς, θυγάτηρ Ἀνδρονίκου Β' τοῦ Παλαιολόγου, νυμφευθεῖσα τὸν κράλην τῆς Σερβίας, προετίμησε νὰ περιβληθῆ τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα παρὰ

¹ Σ υ ν ε χ. Θεοφάν., 174.

² T h. P r e g e r, Script. origin. CP, 2, 243.

³ Σ υ ν ε χ. Θεοφάν., 174.

⁴ Σ υ ν ε χ. Θεοφάν., 124. Ζ ω ν α ρ ᾱ ς, 3, 419. Βλ. T h. P r e g e r, Script. origin. CP, 2, 274, ὅστις καθορίζει ὅτι πρόκειται διὰ τὴν ἁγίαν Εὐφημίαν τοῦ Πετρίου.

⁵ Σ υ ν ε χ. Θεοφάν., 471.

⁶ Κ ε δ ρ η ν ὄ ς, 2, 344. Βλ. D h. D i e h l, Fig. Byz., 1, 223.

⁷ Σ υ ν ε χ. Θεοφάν., 471.

⁸ Κ ε δ ρ η ν ὄ ς, 2, 392. Ζ ω ν α ρ ᾱ ς, 3, 527.

⁹ Κ ε δ ρ η ν ὄ ς, 2, 485.

¹⁰ Κ ε δ ρ η ν ὄ ς, 2, 488, 498.

¹¹ Κ ε δ ρ η ν ὄ ς, 2, 537. Ἀ τ τ α λ ε ι ᾱ τ η ς, 16.

¹² Κ ε δ ρ η ν ὄ ς, 2, 649 - 650.

νὰ ὑπάγη πρὸς συνάντησίν του ¹, χηρεύσασα δὲ ἐγένετο μοναχὴ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ².

Ἡ Θεοδώρα ἡ Παλαιολογίνα, θυγάτηρ τοῦ Μιχαὴλ Θ' καὶ τῆς Ρίτας, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της βασιλέως τῆς Βουλγαρίας, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα ὑπὸ τὸ ὄνομα Θεοδοσία ³.

Τέλος ἡ Μαρία, θυγάτηρ τοῦ Ἰωάννου Γ' Καντακουζηνοῦ καὶ σύζυγος τοῦ Νικηφόρου Δούκα, μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ πατρὸς της, ἐγένετο μοναχὴ εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἁγίας Μάρθας· τοῦτ' αὐτὸ ἔπραξε καὶ ἡ μήτηρ της ⁴.

Ὁ γαμβρὸς τοῦ Φωκᾶ, Κρίσπος ἢ Πρίσκος, ὅστις ἤσκει σημαντικὴν στρατιωτικὴν ἔξουσίαν, ἐξηναγκάσθη νὰ γίνῃ κληρικὸς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείου καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὴν μονὴν τῆς Χώρας ⁵, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ὀλίγον βραδύτερον ⁶.

Ὁ Ἀλέξιος Μοξελέ, γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου, θεωρηθεὶς ὑποπτος, ἀπεφάσισε νὰ ἀποσυρθῆ εἰς μοναστήριον. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου του, ἐγένετο μοναχὸς, ὃ δὲ Θεόφιλος τοῦ παρεχώρησε τὴν βασιλικὴν μονὴν τῆς Χρυσουπόλεως. Ὁ ἴδιος ἔκτισεν ἄλλωστε ἐτέραν μονὴν, ὅπου καὶ ἐνεταφιάσθη ⁷.

Ὁ Ρωμανὸς Σαρωνίτης, γαμβρὸς τοῦ Ρωμανοῦ Α' Λεκαπηνοῦ, ἀπεσύρθη εἰς τὸ μοναστήριον, ἀφοῦ διένειμε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ εἰς τὰ τέκνα του ⁸.

Ὁ Λογγίνος, ἀδελφὸς τοῦ Ζήνωνος, ἐπαναστατήσας κατὰ τοῦ Ἀναστασίου Α', ἐξηναγκάσθη νὰ γίνῃ κληρικὸς ⁹.

Ὁ καῖσαρ Ἰωάννης Δούκας, ἀδελφὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ι' Δούκα, πιεσθεὶς ὑπὸ τοῦ Roussel de Bailleul νὰ δεχθῆ νὰ ἀνακηρυχθῆ αὐτοκράτωρ, ἠττήθη καὶ ἠχμαλωτίσθη, ὅπως καὶ ἐκεῖνος ¹⁰. Τότε ὁ Ἰωάννης Δούκας ἐκάθη μοναχὸς καὶ περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα ¹¹.

¹ Νικ. Γρηγοράς, 1, 287-288.

² Νικ. Γρηγοράς, 1, 533. Βλ. Av. Papadopoulos, Versuch, 41.

³ Καντακουζηνός, 2, 222. Βλ. Av. Papadopoulos, Ἐνθ' ἄν., 45.

⁴ Καντακουζηνός, 3, 319.

⁵ Κεδρηνός, 1, 713. Ζωναράς, 3, 207.

⁶ Νικηφόρος Κωνσταντινουπόλεως, 7.

⁷ Συνεχ. Θεοφάν., 107.

⁸ Κεδρηνός, 2, 342.

⁹ Θεοφάνης, 211.

¹⁰ Ἀτταλειάτης, 186-189, 199. Νικ. Βρυνέντιος, 81. Βλ. J. Laurent, Byzance et les Turcs Seldjoucides dans l'Asie occidentale jusqu'en 1081. Nancy 1919, 96.

¹¹ Κεδρηνός, 2, 710, 712. Ζωναράς, 3, 710, 711. Ἀτταλειά-

Ὁ σεβαστοκράτωρ Ἰσαάκιος Κομνηνός, ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξίου Α΄ Κομνηνοῦ, ἀπεσύρθη εἰς μοναστήριον καὶ περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα¹.

Τέλος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀνδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου, Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος, ἔγινε μοναχὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀθανάσιος καὶ ἐκάθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου².

Αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Ρωμανοῦ Β΄, Ζωή, Ἀγάθη, Θεοδώρα, Θεοφανώ, Ἄννα, ἐνεκλείσθησαν εἰς μοναστήριον³.

Ἡ Εἰρήνη ἡ Παλαιολογίνα, ἀδελφὴ τοῦ Μιχαῆλ Η΄ τοῦ Παλαιολόγου, ἐγένετο μοναχὴ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Εὐλογία⁴.

Ἡ Θεοδώρα ἡ Παλαιολογίνα, ἀδελφὴ τοῦ Ἀνδρονίκου Γ΄ Παλαιολόγου καὶ χήρα τοῦ βασιλέως τῆς Βουλγαρίας Μιχαήλ, ἐπανεληθοῦσα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔγινεν, ὡς ἐλέχθη, μοναχὴ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Θεοδοσία⁵.

Οἱ θεῖοι τοῦ Κωνσταντίνου Γ΄, καίσαρες καὶ νοβιλίσμοι, ὑπεχρεώθησαν ὑπὸ τῆς Εἰρήνης, ἣτις ἐφοβεῖτο μήπως καταλάβουν τὴν ἐξουσίαν, νὰ γίνουν κληρικοί, ἐξαναγκασθέντες προσέτι νὰ ἱερουργήσουν καὶ νὰ προσφέρουν τὴν θεῖαν μετάληψιν ἐντὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων τοῦ 780⁶.

Ὁ νοβιλίσμος Κωνσταντῖνος, θεῖος τοῦ Μιχαῆλ Ε΄, ὅστις εἶχε βοηθήσει τὸν ἀνεψιὸν του νὰ ἀνατρέψῃ τὴν Ζωὴν, ἐτυφλώθη καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὴν μονὴν τῶν Στουδίου, περιβληθεὶς τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα⁷. Ὁ Μιχαῆλ Ε΄, ἐνέκλεισεν ἐπίσης εἰς τὴν μονὴν τῶν Μονοβατῶν τὸν θεῖόν του Ἰωάννην τὸν Ὀρφανοτρόφον, ὅστις τὸν εἶχεν ἐν τούτοις βοηθήσει νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον⁸.

Τέλος, ὁ καῖσαρ Ἰωάννης ὁ Δούκας, ἀδελφὸς τοῦ Κωνσταντίνου Γ΄ Δούκα καὶ θεῖος τοῦ Μιχαῆλ Ζ΄, καταστάς ὑποπτος, ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ μοναχός⁹.

της, 193. Κατὰ τὸν D u C a n g e, Famil. Byz., 164, ἀνεκλήθη ἐπὶ Νικηφόρου Γ΄ Βοτανειάτου καὶ ἐνυμφεῦθη.

¹ Ζωναρᾶς, 3, 746.

² Παχυμέρης, 2, 424. Βλ. A v. P a p a d o p o u l o s, Versuch, 23.

³ Βλ. ἀνωτέρω σελ. 229 σημ. 5.

⁴ Ἀκροπολίτης, 193. Βλ. A v. P a p a d o p o u l o s, Versuch, 18 - 19.

⁵ Καντακουζηνός, 3, 222. Βλ. A v. P a p a d o p o u l o s, "Ενθ' ἀν. 45.

⁶ Θεοφανῆς, 713. Ζωναρᾶς, 3, 285.

⁷ Κεδρηνός, 2, 539. Ζωναρᾶς, 3, 153, 155. Ψελλός, 1, 108 - 116. Βλ. G. S c h l u m b e r g e r, L'épopée byzantine à la fin du Xe siècle, Paris 1890, III, 363 - 378. J. B. B u r y, Selected Essays, Oxford 1930, 168 - 170.

⁸ Κεδρηνός, 2, 535. Ζωναρᾶς, 3, 151 - 152. Ψελλός, 1, 91 - 95. Βλ. G. S c h l u m b e r g e r, "Ενθ' ἀν., 3, 332 - 336.

⁹ Κεδρηνός, 2, 712. Βλ. ἀνωτέρω σελ. 230 σημ. 10.

Ὁ Μανουὴλ Α΄ Κομνηνός, ἐνέκλεισεν ἐντὸς μοναστηρίου τοῦ ὄρους Παπικίου τὸν ἀνεψιὸν του πρωτοστράτωρα Ἀλέξιον, υἱὸν τοῦ Ἰωάννου Ἀξούχ, καὶ τὸν ὑπεχρέωσε νὰ περιβληθῇ τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα ¹.

Τέλος, ἡ Θεοδώρα Παλαιολογίνα, θυγάτηρ τῆς Μαρίας Παλαιολογίνης (Μάρθας ἐν μοναχαῖς) ἀδελφῆ τοῦ Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγου καὶ σύζυγος τοῦ Νικηφόρου Ταρχανειώτου, μετὰ τὴν χηρείαν της, ἔγινε μοναχὴ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Θεοδοσία ². Ἐτέρα ἀδελφῆ τῆς Θεοδώρας – Θεοδοσίας, ὀνόματι Νεστογόνισσα, ἐγένετο ἐπίσης μοναχὴ ³.

Τοσοῦτον εἰλκύνοντο ἀπὸ τὸν μοναχικὸν βίον οἱ Βυζαντινοί, ὥστε αὐτοκράτορες τινες εἶχον ψυχὴν μοναχοῦ, ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶχον περιβληθῆ τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Οὕτως, ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, πρὸ τῆς ἀνόδου του εἰς τὸν θρόνον, ἐφόρει τρίχινον σάκκον καὶ ἐπεθύμει νὰ ἀσπασθῇ τὸν μοναχικὸν βίον ⁴ ἀνελεθὼν δ' εἰς τὸν θρόνον καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ βίου του ὑπέβαλλεν ἑαυτὸν εἰς αὐστηρὰς στερήσεις.

Τὸ θέλημα τοῦ μοναστηρίου εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα οἱ αὐτοκράτορες νὰ προτιμοῦν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πολυτελεῆ αὐτοκρατορικὴν νεκρόπολιν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ἵνα ἐνταφιασθοῦν εἰς μοναστήρια παρ' αὐτῶν ἰδρυθέντα ἢ εἰς τὰ μεγάλα μοναστήρια τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ Ἰουστίνος Α΄ καὶ ἡ σύζυγός του Εὐφημία ἐνεταφιάσθησαν εἰς τὴν γυναικείαν μονὴν τῆς Ἀγούστης ⁵.

Ὁ Μαυρίκιος, ἡ σύζυγός του Κωνσταντίνα καὶ τὰ τέκνα του ἐνεταφιάσθησαν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Μάμαντος ⁶.

Ὁ Σταυράκιος καὶ ἡ σύζυγός του Θεοφανώ, ἐτάφησαν εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὴν ὀνομαζομένην τοῦ Σταυρακίου ἢ Βρακᾶ ἢ Ἑβραϊκά ⁷. Κατὰ τὸν Κεδρηνόν, ὁ Σταυράκιος ἀπέθανε μὲν ἐν τῇ μονῇ Βρακᾶ, ἐτάφη δὲ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σατύρου ⁸.

Ὁ Κωνσταντῖνος Γ΄, ἡ σύζυγός του Μαρία, ὡς καὶ αἱ δύο θυγατέρες των Εὐφροσύνη, σύζυγος τοῦ Μιχαὴλ Β΄ Τραυλοῦ καὶ Εἰρήνη, ἐνεταφιάσθησαν εἰς τὴν μονὴν τῆς αὐτοκρατείας Εὐφροσύνης ⁹.

Ἐκεῖ ἐπίσης ἐτάφη καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου, Ἄννα ¹⁰.

¹ Νικητάς Χωνιάτης, 189. Βλ. 559.

² Παχυμέρης, 1, 296. Βλ. 1, 341. Βλ. Av. Papadopoulos, "Ενθ' ἀν.", 13.

³ Παχυμέρης, 1, 296.

⁴ Κεδρηνός, 2, 346.

⁵ Κεδρηνός, 1, 642. Βλ. Th. Preger, Script. origin. CP, 2, 275.

⁶ Κεδρηνός, 2, 647. Βλ. 1, 707.

⁷ Κεδρηνός, 2, 42, 647.

⁸ Κεδρηνός, 2, 43.

⁹ Κεδρηνός, 2, 42, 647.

¹⁰ Κεδρηνός, 2, 42, 647.

Ἡ Θεοδώρα, σύζυγος τοῦ Θεοφίλου μετὰ τῶν τριῶν θυγατέρων της Ζέριβας, Ἀναστασίας καὶ Πουλχερίας, τοῦ ἀδελφοῦ της Πετρωνᾶ καὶ τῆς μητρὸς της Θεοκτίστης, ἐτάφησαν εἰς τὴν μονὴν τῶν Γαστριῶν ¹.

Ἡ μήτηρ τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' Πορφυρογεννήτου, Ζωὴ ἡ Καρβωνοψίνα ἐτάφη εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἁγίας Εὐφημίας ², ὅπου εἶχε καρῆ μοναχὴ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ρωμανοῦ Α' Λεκαπηνοῦ ³.

Ὁ Ρωμανὸς Α' Λεκαπηνός, ἐνεταφιάσθη εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν μονὴν τοῦ Μυρελαίου ⁴.

Ὁ Κωνσταντίνος Θ' ὁ Μονομάχος, ἐτάφη κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Μαγγάνων, ἧτις ἰδρύθη παρ' αὐτοῦ ⁵.

Ὁ Ἰσαάκιος Α' Κομνηνὸς καὶ ἡ σύζυγός του Αἰκατερίνη (Ἑλένη ἐν μοναχαῖς), ἐτάφησαν, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν των, εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Προδρόμου τῆς μονῆς τῶν Στουδίου ⁶.

Ὁ Κωνσταντίνος Γ' Δούκας, ἐτάφη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἧτις ἐκαλεῖτο Μολυβωτόν ⁷. Ὁ Ρωμανὸς Δ' Διογένης, εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν μονὴν τῆς νήσου Πρώτης ⁸. Ὁ Ἀλέξιος Α' Κομνηνός, εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν μονὴν τοῦ Χριστοῦ τοῦ Φιλανθρώπου ⁹, ὁ Μανουὴλ Α' Κομνηνός, εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος ¹⁰, ὁ Θεόδωρος Β' Λάσκαρις καὶ ὁ πατήρ του Ἰωάννης Γ' Βατάτζης, εἰς τὴν μονὴν τῆς Σωσάνδρας ¹¹, ὁ Ἄνδρόνικος Β' Παλαιολόγος, εἰς τὴν μονὴν τοῦ Λιβός ¹², καὶ ἡ σύζυγός του, αὐτοκράτειρα Εἰρήνη, εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος ¹³, ὁ Μανουὴλ Β' Παλαιολόγος ¹⁴, ἡ σύζυγός του αὐτοκράτειρα Ἑλένη (Εἰρήνη ἐν μοναχαῖς),

¹ Ἐκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως, 2, 42, 647.

² Ἐκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως, 2, 42, 649.

³ Κε δ ρ η ν ό ς, 2, 296.

⁴ Ἀέων Γραμματικός, 331. Κε δ ρ η ν ό ς, 2, 325.

⁵ Κε δ ρ η ν ό ς, 2, 610. Ἀτταλειάτης, 47.

⁶ Κε δ ρ η ν ό ς, 2, 630. Γλυκάς, 604.

⁷ Κε δ ρ η ν ό ς, 2, 639.

⁸ Κε δ ρ η ν ό ς, 2, 705.

⁹ Νικήτας Χωνιάτης, 12.

¹⁰ Νικήτας Χωνιάτης, 332.

¹¹ Ἀκροπολίτης, 164 καὶ σημειώσεις 266. Νικ. Γρηγοράς, 1, 65. Βλ. J. B. Papadopoulos, Théodore II Lascaris empereur de Nicée, Paris 1908. Φραντζῆς, 1, 3. Παχυμέρης, 1, 55.

¹² Νικ. Γρηγοράς, 1, 463. Βλ. Av. Papadopoulos, Versuch, 35.

¹³ Νικ. Γρηγοράς, 1, 273. Φραντζῆς, 210. Βλ. Av. Papadopoulos, Versuch, 35.

¹⁴ Φραντζῆς, 121. Βλ. Av. Papadopoulos, Versuch, 56.

Ἐπιτομή¹ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ δεσπότης Θεόδωρος², εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος³ ὁμοίως καὶ ὁ Ἰωάννης Ζ΄ Παλαιολόγος⁴.

Ἡ ἔλξις αὐτῆ τοῦ μοναστηρίου, ἐκουσία ἢ ὑποχρεωτική, συναντᾶται ἐπίσης μεταξὺ τῶν ἀνωτάτων ἀρχόντων τοῦ Βυζαντίου. Ἀναρίθμητα πρόσωπα ἀνελθόντα εἰς τὰ ὑψηλότερα ἀξιώματα μετὰ ταῦτα δὲ περιπεσόντα εἰς δυσμένειαν, ἐκάθησαν μοναχοὶ ἢ κληρικοί, καθ' ὅσον τοῦτο ἦτο διὰ τοὺς αὐτοκράτορας εὐχερῆς μέσον ἀπαλλαγῆς ἀπὸ θεράποντας ὑπόπτους ἢ ἐνοχλητικούς. Εἶναι ἐπίσης βέβαιον, ὅτι πλείστοι πολιτικοὶ ἄνδρες ἀπεσύρθησαν οἰκιοθελῶς εἰς μοναστήριον, θεωροῦντες τὸν ἑαυτὸν τῶν εὐτυχῶν, διότι κατόπιν ταραχῶδους βίου, ἠδύναντο τέλος νὰ ἀναπαυθῶν καὶ νὰ σκεφθῶν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς των. Πλείστοι ἄνδρες ἰσχυροί, πλούσιοι καὶ κατέχοντες ὑψηλὰ ἀξιώματα, ἐζήλευον τὴν τύχην τῶν μοναχῶν, οἵτινες ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τῶν φροντίδων τοῦ κόσμου καὶ συνεμερίζοντο τὴν γνώμην τοῦ Θεοδοσίου Β΄ «μακάριοι καὶ τρισμακάριοι ἔστε ὄντως ὑμεῖς οἱ μοναχοὶ καὶ ἀμέριμνοι τοῦ κόσμου»⁵. Οἱ ἱστορικοί, ὡς εἰκόσ, ἀναφέρουν μόνον τὰς ἐντυπωσιακὰς εἰσόδους εἰς μοναστήριον⁶ πρέπει ὅμως νὰ θεωρηθῆ βέβαιον ὅτι ἀνυπολόγιστος ἀριθμὸς ἀνδρῶν, ἐξέχουσαν κατεχόντων θέσιν, εἰσῆλθεν ἐκουσίως εἰς μοναστήριον.

Ἐπιτομή¹ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ δεσπότης Θεόδωρος², εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος³ ὁμοίως καὶ ὁ Ἰωάννης Ζ΄ Παλαιολόγος⁴. Ὁ Θεοδόσιος Β΄, φθονῶν τὸν ἑπαρχον Κωνσταντινουπόλεως Κῦρον, τὸν ἔκειρε, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις του, κληρικόν. Ὁ Κῦρος, ἐγένετο ἐπίσκοπος Σμύρνης⁵. Ἐπὶ Ζήνωνος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρματίου Βασιλίσκος, στεφθεὶς καίσαρ, ἐξηναγκάσθη νὰ γίνῃ κληρικός⁶, καὶ ὁ Μαρκιανός, ἐπαναστατήσας κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἱερεὺς⁷. Ὁ Ἰουστινιανὸς Α΄, ἀπηλλάγη τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Καππαδόκη, ἐξαναγκάσας αὐτὸν νὰ καρῆ ἱερεὺς⁸. Ἐπὶ Φωκά, ὁ Φιλιππικός, γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μαυρικίου, ὑπεχρεώθη νὰ γίνῃ κληρικός καὶ νὰ κλεισθῆ εἰς τὸ ἐν Χρυσουπόλει μοναστήριόν του⁹. Ὁ Ἡράκλειος, τὸν ἀνεκάλεσε καὶ τοῦ ἀνέθεσε τὴν στρατηγίαν, ἣν ἤσκει ὁ Κρίσπος, γαμβρὸς τοῦ Φωκά καὶ στρατηγὸς τότε τῆς Καππαδοκίας¹⁰. Ἐπίσης

¹ Φρατζῆς, 210. Βλ. Α. ν. Παπαδόπουλος, Ἐνθ' ἄν., 56.

² Φρατζῆς, 203. Βλ. Α. ν. Παπαδόπουλος, Ἐνθ' ἄν., 56-57.

³ Φρατζῆς, 203. Βλ. καὶ Φ. Κοκουλέ, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, Δ' 238-239.

⁴ Κεδρηνός, 1, 596.

⁵ Ζωναράς, 3, 106.

⁶ Ζωναράς, 3, 131. Θεοφάνης, 194.

⁷ Θεοφάνης, 196.

⁸ Προκόπιος, Περὶ τῶν πολέμων (Περσ.) 135.

⁹ Θεοφάνης, 453. Ζωναράς, 3, 199.

¹⁰ Νικηφόρος Κωνσταντινουπόλεως, 8.

ἐπὶ Φωκά, ὁ πατρίκιος Γερμανός, γαμβρὸς τοῦ Θεοδοσίου, υἱοῦ τοῦ Μανρικίου, ὑπεχρεώθη νὰ γίνῃ κληρικὸς ἢ μοναχός, ἐπιτηρούμενος αὐστηρότατα εἰς τὸν οἶκόν του ¹. Ἐπὶ Νικηφόρου Α', ὁ πατρίκιος Βαρδάνης Τοῦρκος, ἀνακηρυχθεὶς, παρὰ τὴν θέλησίν του, αὐτοκράτωρ, ὑπεχρεώθη νὰ γίνῃ μοναχός. Οὗτος, παρ' ὅλην τὴν ὑποταγὴν του καὶ τὸν «λόγον ἀπαθείας» ὃν εἶχε λάβει, ἐνεκλείσθη εἰς τὴν μονὴν τῆς νήσου Πρώτης, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ ἴδιος κτίσει. Κατόπιν δὲ ἐτυφλώθη ². Ὁ Νικηφόρος Α' ἐπίσης διέταξε νὰ καρῆ μοναχὸς ὁ κοιαιστὼρ καὶ πατρίκιος Ἀρσαβήρ, τὸν ὁποῖον ἤθελον νὰ ἀνακηρύξουν αὐτοκράτορα ³. Μετὰ τὴν ἀνταρσίαν τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου Ε' Πορφυρογεννήτου, ἡ σύζυγός του ἐκάρη μοναχὴ καὶ περιορίσθη ἢ εἰς μοναστήριον ἢ ἐντὸς τοῦ οἴκου της ⁴.

Ὁ παρακοιμώμενος Ἰωσήφ Βρίγγας, ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Β' Φωκά εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀσηκρίτου εἰς τὰ Πύθια, ὅπου ἀπέθανε μετὰ δύο ἔτη ⁵. Ὁ Βάρδας Φωκάς, ὁ ὁποῖος φέρων τὰ αὐτοκρατορικὰ διάσημα εἶχε στεφθῆ αὐτοκράτωρ ⁶, μετὰ τὴν ὑποταγὴν του ἐγένετο κληρικὸς εἰς τὴν Χίον ⁷. Ἐπὶ Ρωμανοῦ Γ' Ἀργυροῦ, ὁ Νικηφόρος Ξιφίας ἀπεσύρθη εἰς τὴν μονὴν τῶν Στουδίου ⁸. Ὁ μάγιστρος Προυσιανὸς ὁ Βούλγαρος, ὁ ὁποῖος εἶχε συνωμοτήσῃ μετὰ τὴν ἀδελφὴν τῆς Ζωῆς Θεοδώραν, ἐνεκλείσθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Μανουήλ ⁹, μετ' ὀλίγον δὲ ἐκάρη οἰκειοθελῶς μοναχός ¹⁰. Ὁ πατρίκιος Κωνσταντίνος Διογένης, ἐκάρη ὁμοίως μοναχὸς εἰς τὴν μονὴν τῶν Στουδίου ¹¹. Ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος, ὁ πρωτοβεστιάριος Συμεών, ἄλλοτε ὑπουργὸς τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Η', ἐπειδὴ ἀπεδοκίμαζε τὴν διαγωγὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐκάρη μοναχὸς εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ὀλύμπου, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἰδρύσει ¹². Ἐπὶ Κωνσταντίνου Θ' Μονομάχου, ὁ σεβαστοφόρος Στέφανος, συνωμοτήσας, ἐκάρη μοναχός, ἀφοῦ ἐδημεύθη δλόκληρος ἢ περιουσία του ¹³. Ἐπὶ Ἀνδρονίκου Α' Κομνηνοῦ, ὁ Ἀνδρόνικος Λαπαρδάς, ὅστις εἶχεν ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐνεκλείσθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντεόπου

¹ Θεοφάνης, 453.

² Θεοφάνης, 744 - 745. Ζωναράς, 3, 303 - 304.

³ Θεοφάνης, 751.

⁴ Συνεχ. Θεοφάν., 385.

⁵ Κεδρηνός, 2, 351.

⁶ Κεδρηνός, 2, 389.

⁷ Κεδρηνός, 2, 392.

⁸ Κεδρηνός, 2, 487.

⁹ Κεδρηνός, 2, 487.

¹⁰ Κεδρηνός, 2, 497.

¹¹ Κεδρηνός, 2, 487.

¹² Κεδρηνός, 2, 511.

¹³ Κεδρηνός, 2, 550.

καὶ ἐτυφλώθη ¹. Ὁ ἐπὶ Ἀνδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου μέγας λογοθέτης Θεόδωρος Μετοχίτης, ἔξοχος ἐπιστήμων, κατέφυγε, κατὰ τὴν πτῶσιν τοῦ αὐτοκράτορος, εἰς τὴν μονὴν τῆς Χώρας ², ἀναστηλωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἰδίου καὶ περιεβλήθη ἐκεῖ, πρὸ τοῦ θανάτου του, τὸ μοναχικὸν σχῆμα ³. Ὁ φίλος του, ὁ διάσημος ἱστορικός καὶ θεολόγος Νικηφόρος Γρηγοράς, ἐξηναγκάσθη ἐπίσης νὰ λάβῃ τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα ⁴. Ὁ μέγας ἐταιρειάρχης Νεστογγός Δούκας ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν μονὴν τῆς Περιβλέπτου ⁵, ὅπου ἔγινεν, ἴσως, μοναχός. Τέλος, ἐπὶ Ἰωάννου Γ΄ Καντακουζηνοῦ, ὁ Γαβαλᾶς, πρωτοσεβαστὸς καὶ μέγας λογοθέτης, κατόπιν τῆς διαλύσεως τῶν ἀρραβάνων του μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ μεγάλου δουκὸς Ἀλεξίου Ἀποκαύκου, ἠναγκάσθη νὰ περιβληθῇ τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα ⁶.

Πλεῖστοι ὅσαι προσωπικότητες, μὴ ἀναφερόμεται εἰς τὰς πηγὰς, εἰσῆλθον εἰς μοναστήριον ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὰ ἀνωτέρω σημειούμενα παραδείγματα ἀποδεικνύουν ὅτι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς αὐτοκρατορίας, οἱ Βυζαντινοί, ἰσχυροὶ ἢ ταπεινοί, ἀπέβλεπον εἰς τὸ μοναστήριον ὡς τὸ μοναδικὸν καταφύγιον τὸ ὁποῖον ἐξησφάλιζεν εἰς αὐτοὺς εἰρήνην καὶ ἀσφάλειαν.

R. GUILLAND

¹ Νικῆτας Χωνιάτης, 361.

² Νικ. Γρηγοράς, 2, 459.

³ Νικ. Γρηγοράς, 2, 474.

⁴ Νικ. Γρηγοράς, 2, 891.

⁵ Παχυμέρης, 2, 431.

⁶ Νικ. Γρηγοράς, 2, 726. Καντακουζηνός, 2, 493.